

tizaciju istraživanja kao društvenog odnosa, problematizaciju etnografskog rada kao refleksivne prakse i donošenja odluka u realnom vremenu, problematizaciju naknadne kontekstualizacije prethodnih iskustava, aktuelizuje izlazak discipline u javnost i njeno ne/prilagođavanje publikama i, naravno, debatuje problem naučne odgovornosti. U tom smislu, zbornik predstavlja jednu moguću verziju nedostajućih etnografskih udžbenika na BHS-u. Sadrži tematizaciju opštih problema antropološke metodologije na primerima iz konkretnih etnografskih konteksta – što i jeste manir u kojem treba predavati i diskutovati antropološku metodologiju, dakle izvan algoritamskog udžbenika – pa ga preporučujem kao literaturu relevantnu kako u nastavi metodoloških predmeta, tako i u istraživanjima istorije i politike balkanskih etnologija.

Zbornik će zavidno mesto imati pri kritici složenog puta emancipacije hrvatske etnologije u drugoj deceniji njene antropologizacije o čemu mu predviđam možda i kulturni status među mlađim generacijama društvenih naučnika u Hrvatskoj. Reč je o nepretencioznom (na čemu u kontekstu objavljivanja o složenim i nedovoljno poznatim temama posebne čestitke treba odati priređivačima – Jasni Čapo Žmegač, Valentini Gulin Zrnić i Goranu Pavelu Šanteku) i korisnom štivu, koje, uz poneki umetnuti domoljubni izuzetak, predstavlja dobrodošao i važan korak na putu od nacionalne nauke i profesionalnog patriotizma ka globalno relevantnoj antropološkoj produkciji.

dr Miloš Milenković

Iluzija o Bogu. Richard Dawkins: The God Delusion, Black Swan Publications, London 2007.

Najnovija knjiga Ričarda Dokinsa, biologa koji se proslavio "Sebičnim genom" a zatim i serijom knjiga sa sličnom tematikom (koje, na žalost, nisu prevedene na srpski), prvi put objavljena 2006. godine, već je doživela drugo izdanje u kom se autor, između ostalog, osvrće i na lavinu reakcija koje je izazvala u javnosti.

Sam naslov dovoljno je kontroverzan da uzburka strasti: "The God Delusion", koju bi verovatno najbolje bilo prevesti kao "Iluzija o Bogu", vrlo jasno – i to na samim koricama – predstavlja stanovište njenog autora, naime, da je bog iluzija, i to ne obična već nalik onima koje imaju psihijatrijski pacijenti. Tom stanovištu Dokins ostaje dosledan kroz knjigu. Dakle, radi se o jednoj otvoreno ateističkoj knjizi, čiji autor stranicu po stranicu pobija argumente u prilog postojanju boga, koje su vekovima razvijali teolozi, filozofi i drugi religiozni intelektualci, od Akvinskog do savremenih hrišćanskih mislilaca.

Međutim, nemojte se zavarati: ovo nije ideološka knjiga, u smislu razrade marksističkog postulata da je religija opijum za narod. Pored toga što je biolog, Ričard Dokins je i profesor Javnog razumevanja nauke na Oksfordu, i njegovi argu-

menti su, stoga, strogo naučni, u najboljem *hard-linerskom* smislu. Naime, Dokins ni u jednom trenutku ne poriče da religija postoji, da su (mnogi) ljudi, na različite načine, religiozni, i da za to postoje društveni i kulturni uzroci. Naprotiv, oštrica njegove kritike usmerena je na one glasnogovornike koji religiju postavljaju na isti nivo sa naukom, bilo tvrdeći da je teza o postojanju Boga kompatibilna sa savremenim naučnim otkrićima, bilo tvrdeći da je religijski diskurs potpuno nesamerljiv sa naučnim, te da se tako ne mogu porediti. Obema varijantama Dokins suprostavljaju jednu, u suštini jednostavnu, tezu: postojanje boga može se posmatrati kao naučna hipoteza, dakle može se i proveriti. I odatle se prepušta oštrom i informisanom – ali strogo naučnom – pobijanju ove teze, što sa stanovišta darvinovskog evolucionizma, što sa stanovišta fizike i kosmologije. Naravno, jasno je da je verovatnoća da ovakva strategija "upali" kod duboko religioznih ljudi srazmerno mala; ipak, ne deluje kao da su oni grupa kojoj je prvenstveno namenjena ova knjiga.

Glavna publika za ovo štivo nalazi se, rekla, bih, u SAD; oni su ono što Dokins naziva "tihom većinom", odnosno, nedeklarisani ateisti ili prosto ljudi čija koncepcija religijskog ne uključuje personifikovanog, sveznajućeg i svemogućeg boga. Njima Dokins, u stvari, pruža argumente – i ohrabrenje – za otpor sve dominantnijoj hrišćanskoj (ne samo teleevangelističkoj) Americi. U tom smislu, jasno je da ova knjiga, mada objavljena u Britaniji, predstavlja doprinos jednom ozbiljnom "kulturnom ratu" koji se vodi na drugom mestu...ili, ako uzmemo u obzir i Irak, Avganistan, Pakistan i Zapadnu Obalu, mestima, na kojima je taj rat mnogo više od kulturnog.

Međutim, u teorijskom smislu, "The God Delusion" vrlo je vredan izvor za još jedan domen stvarnosti: upravo debatu između religijskog i naučnog diskursa i establišmenta, koja se najjače izražena u sukobu između kreacionizma i evolucionizma u školskoj nastavi. Ovaj "kulturni rat" odavno nije specifičan samo za Ameriku – mada je tamo najprisutniji – i sve više definiše političke arene u celom zapadnom svetu. Utoliko, dakle, obaveštavanje o njegovim akterima i njihovim argumentima – naročito kroz vizuru briljantnog autora kao što je Dokins – može da bude samo za preporuku.

Jana Bačević

Istorija sa komšijskim likom. Predrag J. Marković, Trajnost i promena: društvena istorija socijalističke i postsocijalističke svakodnevice u Jugoslaviji i Srbiji, Službeni glasnik (Edicija Vreme Jugoslavije), Beograd, 2007.

Evo, konačno, dokaza da istorija može da ima ljudski lik. Ne znamo da li je to ikada za rukom pošlo socijalizmu, mada o njemu govori veći deo ove knjige. Ali ono što je sigurno jeste da u istoriji socijalizma i postsocijalizma koju piše Predrag Marković pridev "društvena" nije epistemološki zaklon (ili otklon) od

previše bitaka i godina, već se odnosi na onu koja je – za većinu nas – stvarno postojala, odmah tu, pored. Tako, Marković uspeva da demonstrira da "svakodnevica", opet, nije istoriografski ekvivalent urbane metamorfoze, za etnologue i antropologe notornih, pogača i pregača. Istorija svakodnevnog života, u ovom slučaju, otkriva se kao jedno interesantno polje koje zaista može da pruži – ili dopuni – okvir za razumevanje pojava koje su od značaja za gotovo svakog ko je živeo ili živi u Jugoslaviji ili Srbiji.

Struktura knjige prilagođena je relativno širokom auditorijumu. Radi se, zapravo, o povezanim studijama slučajeva, grupisanim u tematske celine (*Specifičnosti svakodnevnog života i kulture u jugoslovenskom socijalizmu, Identiteti, Drugi i mi: mentalno mapiranje sveta i evropski uticaj na svakodnevicu i kulturu Srbije, i Društveno i institucionalno poverenje*), koje hronološki obuhvataju periode od razvoja socijalizma (v. naročito "Od socijalističkog realizma do socijalističkog estetizma: čudnovati razvoj estetske ideologije jugoslovenskih komunista") do najskorijih dešavanja ("Poverenje u institucije u Srbiji: primer beogradskog javnog prevoza"). Knjiga započinje kratkim pregledom političkog i društvenog razvoja Srbije od 1944. do 1991, koji obezbeđuje dobar uvod u kasnije razrade. U ovima, autor oscilira između nonšalantnog, anegdotalnog pristupa pojedinačnim slučajevima i ozbiljne, duboke analize društvenih i političkih okvira u kojima su nastali, uspevajući da na ubedljiv i – još bitnije – zanimljiv način demonstrira povezanost ova dva stila izlaganja. Gotovo da bi "Trajnost i promena" mogla da posluži kao primer kako pisati zanimljivu i istovremeno informativnu istoriju.

Zainteresovani čitalac, dakle, može ovoj knjizi prići na više načina. S jedne strane, moguće ju je čitati kao zbirku zabavnih anegdota koje služe podsećanju na vreme socijalizma (i malo manje veselo vreme postsocijalizma), pa se povremeno srdačno nasmejati njihovim intrinzičnostima. Moguće je koristiti je kao informativan okvir koristan svakom ko se, nezavisno iz kog razloga, interesuje za problematiku ovih istorijskih perioda, a zatim i iz nje izvlačiti zaključke vezane za najneposredniju sadašnjost. Pored svega ovoga, moguće je doživeti je i kao izuzetan primer naučnog dela koje izbegava zamke akademske pretencioznosti ili političkog propovedništva, a istovremeno pruža mnogo zanimljivog i korisnog štiva o jednom periodu za koji nismo sigurni koliko je za nama.

Jana Baćević

Иван Ковачевић, Антропологија транзиције, Етнолошка библиотека, књ. 28, Српски генеалогски центар и Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, Београд 2007, 167 стр.

Нема извиканијег појма од *транзиције*, барем у претходних десетак година. Тај појам има конкуренцију, можда, у *глобализацији, интеграци-*